

# Kleine Rietganzen geven voorkeur aan geogste maïsakkers boven graslandpercelen in Zuidwest-Friesland in het najaar van 2017



Kleine Rietganzen op maïsstoppel, Folgsgare, 1 november 2017 (foto: Fred Cottaar). *Pink-footed Geese on maize stubble.*

## Fred Cottaar

Zuidwest-Friesland is de belangrijkste regio voor pleisterende Kleine Rietganzen *Anser brachyrhynchus* in Nederland. De aantallen nemen er echter af doordat meer vogels in Denemarken blijven pleisteren en niet meer naar ons land komen (Clausen *et al.* 2018a). Gedurende de laatste week van oktober en de eerste week van november worden sinds 1991 jaarlijks terreingebruik, verspreiding, jongenpercentage en familiestatus van de Kleine Rietganzen in Zuidwest-Friesland bestudeerd, specifiek ook van met individueel herkenbare halsbanden uitgeruste vogels (Cottaar 2008). Dit veldwerk is onderdeel van langlopend onderzoek aan de soort (o.a. Madssen *et al.* 2015).

In oktober en november van 2017 lieten dagelijkse waarnemingen voor Nederlandse begrippen opvallend foerageergedrag zien. De Kleine Rietganzen werden vooral waargenomen op geogste maïspcelen, terwijl de soort in Nederland traditioneel een graseter is (Voslamber *et al.* 2004). Groot-schalig foerageren op geogste maïsakkers was al bekend uit Denemarken, Duitsland en België, maar is in Nederland tot nu toe nog maar mondjesmaat vastgesteld (Cottaar 2009).

## WAARNEMINGEN

In het najaar van 2017 kwamen Kleine Rietganzen relatief laat en in lage aantallen aan in Zuidwest-Friesland. Het seizoensmaximum (7300 vogels) viel pas in december, terwijl dat in eerdere jaren in november lag (figuur 1). Rond 27 september werden de eerste groepjes waargenomen. De aantallen bleven aanvankelijk laag; pas rond 12 oktober werden er aantallen van boven de duizend vogels gemeld. Daarna namen het aantal eerder af dan toe, waarschijnlijk door de gebruikelijke wegtrek naar de Vlaamse kustpolders. De resterende Kleine Rietganzen verbleven in deze periode vooral in het vaste overwinteringsgebied in de graslanden rond Westhem, Oudega, Sandfirden en Gaastmeer. Gedurende de laatste dagen van oktober kwamen tot ongeveer 4000-4500 Kleine Rietganzen aan die vervolgens massaal foerageerden op een geogst maïspcel ten westen van Folgsgare, en voor een langere tijd op een groot geogst maïspcel tussen Tjalhuizum en Nijland. Bij verstoring weken ze uit naar graspercelen naast het maïspcel, alwaar gepoetst,

geslapen en af en toe wat gras gegeten werd. Eenmaal uitgerust trokken ze weer naar het geogoste maïspaneel om te foerageren. Deze groep gebruikte de Blauwhuister Poelen (bestaande uit het Rietmeer, Siphkemeer en Vliet) als slaapplaats.

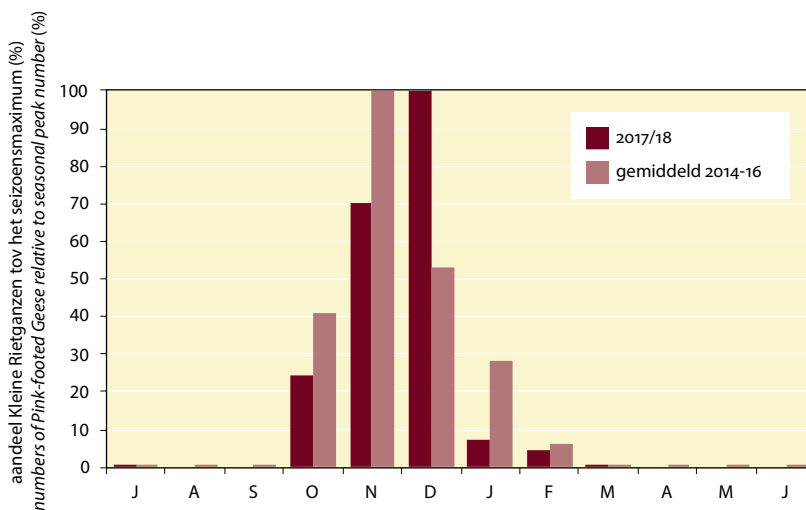
Nadat de maïspaneelen leeg gegeten waren, zo rond half november, schakelde de groep weer over op gras in de graslandgebieden rond Folsgare, Blauwhuis, Westhem, Oudega, Sandfirden en Gaastmeer.

Het gebruik van geogoste maïspaneelen door Kleine Rietganzen werd op meerdere plaatsen in Friesland waargenomen. Zelfs op plaatsen waar de afgelopen jaren zelden noemenswaardige aantallen of vrijwel geen Kleine Rietganzen zaten, verbleven nu ineens vele honderden tot duizenden vogels op geogoste maïspaneelen. Dit was bijvoorbeeld het geval in het gebied rond Sint Nicolaasga. Hier werden Kleine Rietganzen de afgelopen tientallen jaren sporadisch gezien en nu verbleven er ineens tot 1660 Kleine Rietganzen. Zeer waarschijnlijk hebben meer Kleine Rietganzen het gebied gebruikt gezien het verloop van verschillende individuen met halsbanden. De groep werd in de eerste dagen van november ontdekt en verbleef er tot half december, mede omdat ze de mogelijkheid hadden om gebruik te maken van meerdere geogoste maïspaneelen. In eerste instantie werd een groot gebied ten zuiden van de N927 bezocht, daarna percelen meer richting Idskenhuzen en later percelen ten oosten van Sint Nicolaasga tot aan de A6. Iets noordelijker waren ook nog groepen aanwezig bij Teroele en Dijken, alle op geogoste maïspaneelen. Opvallend was de uitwisseling van verschillende Kleine Rietganzen met halsband tussen de beschreven gebieden rond Sint Nicolaasga en Folsgare terwijl andere gehalsbande ganzen ook opvallend plaatstrouw waren. Dergelijke verschuivingen lieten Kleine Rietganzen met halsbanden rond het Fochtelöerveen hetzelfde najaar ook zien (Feenstra 2017).

## DISCUSSIE

Uit de beschreven waarnemingen blijkt dat Kleine Rietganzen in 2017 een afwijkend verspreidingspatroon lieten zien, beïnvloed door foerageermogelijkheden op maïspaneelen. Tot nu toe verbleven Kleine Rietganzen doorgaans in een vrij klein gebied in Zuidwest-Friesland. Daarbuiten kwamen ze nauwelijks in noemenswaardige aantallen voor. Opvallend is daarom dat ook in de omgeving van het Fochtelöerveen in Zuidoost-Friesland in het najaar van 2017 Kleine Rietganzen op geogoste maïspaneelen foerageerden, veelal samen met Kolganzen *Anser albifrons* en Toendriertganzen *Anser serrirostris*. Feenstra (2017) beschrijft dat bij het Fochtelöerveen 16 verschillende Kleine Rietganzen met halsbanden verbleven. Op basis van de dichtheid van gemerkte vogels in de populatie, moet dit garant staan voor duizend of meer verschillende individuen die dit gebied in 2017 bezochten. Ook van andere plekken in Nederland kwamen meldingen van Kleine Rietganzen op geogoste maïspaneelen, bijvoorbeeld in Oost-Groningen (K. Koffijberg). De vraag is dan ook of dat niet op meer plekken het geval is geweest en of aantallen zodoende gemist zijn. Zelfs in Duitsland, waar de soort zeker niet algemeen voorkomt werd in 2017 opvallend vaak gefoerageerd op geogoste maïspaneelen (H. Kruckenberg). Meer in het algemeen is maïspaneelen (stoppel) in Noordwest-Europa vooral in de afgelopen 20 jaar meer en meer in trek geraakt bij verschillende ganzen- en zwanensoorten, parallel aan de sterke areaaluitbreiding van dit gewas (Clausen *et al.* 2018b).

Zolang de geogoste maïspaneelen in Zuidwest-Friesland voedsel verstrekten lieten de Kleine Rietganzen de graslandpercelen vrijwel links liggen. Waarom dat in 2017 ineens zo nadrukkelijk het geval was, blijft gissen. Het lijkt erop dat alleen foerageren op gras geen optimale voedselstrategie is, en dat ganzen gebruik maken van maïspaneelen als dit voorhanden is.



Figuur 1. Seizoensverloop van Kleine Rietganzen in Friesland in 2017/18 op basis van mid-maandelijkse watervogeltellingen (bron: Watervogelmeetnet Sovon Vogelonderzoek Nederland). Ter vergelijking is ook het gemiddelde verloop uit de seizoenen 2014/15-2016/17 weergegeven. *Phenology of Pink-footed Goose in Friesland in 2017/18, according to mid-monthly counts of the national monitoring scheme (previous 3 seasons given as comparison).*



Fred Cottaar

Het gedrag van vogels met halsbanden kan iets zeggen over de doorstromingsnelheid en het aantal ganzen dat gebruik maakt van een gebied, Folsgare, 1 november 2017. *The behaviour of ringed individuals can tell us something about the turnover and the total number of geese that use an area.*

Eenzelfde strategie lieten Grauwe Ganzen *Anser anser* eerder zien met het foerageren op suikerbieten, wat ze in Nederland al jaren deden, maar in Zweden pas met jaren vertraging toepasten, ondanks dat de bietenresten er wel beschikbaar waren (Nilsson & Persson 1998). Kennelijk houden ganzen er

gebiedsspecifieke voedselvoorkeuren op na. Vooral nog is mais de enige alternatieve voedselbron in Zuidwest-Friesland, omdat daar verder geen akkers met wintergraan, aardappelen of bieten voorkomen, wat in andere landen langs de trekroute (Noorwegen, Denemarken en België) ook veel benutte voedselbronnen zijn. De vraag rijst dan ook of de tegenwoordige snellere doortrek door Friesland (Clausen *et al.* 2018a) en de lagere aantallen die in Zuidwest-Friesland worden waargenomen hiermee iets te maken hebben. Trekken Kleine Rietganzen eerder weg omdat gras uit de gratie is, of van een slechtere kwaliteit is, of omdat er concurrentie met andere soorten is? Trekken ze eerder weg omdat mais op is en ze weer op gras moeten foerageren? In het najaar van 2017 ging de grasgroei door tot ver in november en door de zeer natte weersomstandigheden kon het niet gemaaid worden. Lang gras is slechter verteerbaar en ook dit kan tot de overstap naar maisstoppel geleid hebben. Mais is optimaal voedsel voor Kleine Rietganzen, omdat een zeer groot deel (95%) door de ganzen verteerd wordt in tegenstelling tot gras (Clausen *et al.* 2018b). De ganzen hoeven daardoor minder tijd aan foerageren te besteden. Natuurlijk moeten er wel geogste maïspcellen met genoeg voedsel aanwezig zijn.

Of de aanwezigheid van maisstoppelvelden de verspreiding van de Kleine Rietgans in ons land ook in de komende jaren zal bepalen zullen de maandelijkse pleisterplaatstel-



Herman Feenstra

Kleine Rietganzen kwamen vaak in gemengde groepen voor met Kolganzen en Toendrarietganzen, Bakkeveen, 6 december 2017. *Pink-footed geese often foraged in mixed flocks with White-fronted Geese and Tundra Bean Geese.*

lingen van ganzen moeten uitwijzen. Dit geldt niet alleen specifiek voor Kleine Rietganzen, maar ook voor soorten als Kleine Zwaan *Cygnus columbianus bewickii*, Kolgans, Toendrarietgans en zelfs Brandgans *Branta leucopsis*, die allemaal veelvuldig op percelen met maïsstoppel foerageren. In Denemarken heeft de verspreiding van de Kleine Rietgans in de afgelopen jaren reeds grote veranderingen ondergaan, omdat vogels bij hun zoektocht naar geogste maïspercelen tot ver buiten de voorheen belangrijke gebieden worden gezien (Clausen *et al.* 2018a), met in hun kielzog ook Brandganzen en andere soorten.

## DANKWOORD

Dank aan Leo Schilperoord die de groep bij Sint Nicolaasga ontdekte en wekelijks contact hield over de verspreiding, aantallen en de waarnemingen van gehalsbande Kleine Rietganzen. Kees Koffijberg, Romke Kleefstra en Casper van Leeuwen voorzagen eerdere versies van deze bijdrage van commentaar en aanvullingen.

Fred Cottaar, Lutulistraat 42, 2037 CB Haarlem; fred.cottaar@gmail.com

## LITERATUUR

- Clausen K., J. Madsen, F. Cottaar, E. Kuijken, C. Verscheure 2018a. Highly dynamic wintering strategies in migratory geese: coping with environmental change. *Global Change Biology* 24: 3214-3225.
- Clausen K., J. Madsen, B. Nolet & L. Haugaard 2018b. Maize stubble as foraging habitat for wintering geese and swans in northern Europe. *Agriculture Ecosystems and Environment* 259: 72-76
- Cottaar F. 2008. Observations on Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus* in south-western Friesland, The Netherlands, autumn 2007. Rapport in eigen beheer. Haarlem.
- Cottaar F. 2009. Kleine Rietganzen benutten tijdens het najaar in Friesland geogste maïsakkers als nieuwe voedselbron. *Limosa* 82: 23-25.
- Feenstra H. 2017. Record kleine rietganzen winter 2017. [www.hetfochte-loerveen.nl/actueel](http://www.hetfochte-loerveen.nl/actueel)
- Madsen J., F. Cottaar, O. Amstrup, T. Asferg, M. Bak, J. Bakken, T.K. Christensen, O.M. Gundersen, J.P. Kjeldsen, E. Kuijken, T. Reinsborg, P. Shimmings, I. Tombre & C. Verscheure 2015. Svalbard Pink-footed Goose. Population Status Report 2014-2015. Technical Report from the Danish Centre for Environment and Energy No. 58. Aarhus University, Danish Centre for Environment and Energy.
- Nilsson L. & H. Persson 1998. Field choice of staging Greylag Geese *Anser anser* in relation to changes in agriculture in South Sweden. *Ornis Svecica* 8: 27-39.
- Voslamber B., E. van Winden & K. Koffijberg 2004. Atlas van ganzen, zwanen en Smienten in Nederland. Sovon-onderzoeksrapport 2004/08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

---

## Pink-footed Geese *Anser brachyrhynchus* preferred harvested maize over grass as a food resource in Friesland in autumn 2017

The southwestern lake district of the province of Friesland used to be a main staging area for Pink-footed Geese of the Svalbard breeding population, but numbers have significantly declined over the last ten years, as more and more geese prefer to stay further north in the flyway, in Denmark. In the autumn of 2017 the geese arrived rather late in Friesland (mid October instead of late September), and in small numbers (4000-4500). The seasonal maximum in December was about one month later compared to previous years, and again lower than in previous years. Moreover, the goose flocks showed a remarkable distribution as all of them were found on harvested maize fields. In search of harvested maize fields, flocks of geese also moved to other areas, outside their traditional range in the lake district, e.g. to areas in the far southeast of the province, where maize occurs on a much wider scale. Exploitation of harvested maize fields by Pink-footed

Geese has been increasingly observed elsewhere along the flyway, and is regarded as a major driver for the observed changes in migration strategy in the species. Detailed studies have shown its superior food quality. However, in Southwest-Friesland, flocks so far mainly relied on improved pastures for feeding. Why the Pink-footed Geese switched to harvested maize in Friesland in the autumn of 2017 is not clear. Apart from the learning effect elsewhere in the flyway, the timing of arrival in relation to harvest of maize may have been more optimal in 2017, or the energy content of maize even more superior due to the long growing season of grass as a result of high autumn temperatures. The autumn of 2017 may have initiated Pink-footed Geese to change their feeding preferences in Friesland and move away from their traditional staging areas in grassland polders, as has been observed elsewhere along the flyway.